

Het Leerorkest Curriculum

Eén doorgaande leerlijn voor 4 tot 14 jarigen (Samenvatting)

Het Leerorkest is een instrumentaal project met orkestspel als middel. Hoofddoel van de lessen binnen het Leerorkest is instrumentale en algemeen muzikale ontwikkeling ten behoeve van orkestspel op het zelf gekozen instrument. Dit is het uitgangspunt voor de ontwikkeling van het Leerorkest Curriculum.

– *Ontstaan*

Voor meerjarig instrumentaal muziekonderwijs in de basisschool zijn geen bestaande lesmethodes. Ook zijn er (nog) geen muziekprojecten waarbij zo expliciet is gekozen voor samenspel als uitgangspunt. De meerwaarde van deze keuze is steeds weer af te lezen van de gezichten van de kinderen bij hun eerste orkestrepetitie. Dit maakt het noodzakelijk een nieuwe, specifieke lesmethode te ontwikkelen. Een methode die uitgaat van de speelmogelijkheden in de setting van de basisschool, én die samenspel in diverse situaties (in de les, in de deelrepetities, in de orkestrepetities) mogelijk maakt. Het pionierswerk van de afgelopen jaren dient nu verder uitgewerkt te worden tot een heuse, aan de praktijk getoetste en voortdurend bijgevijlde Leerorkest-lesmethode die ook voor andere, vergelijkbare initiatieven te gebruiken is. Aanvragen hiervoor krijgt het Leerorkest op dit moment uit het hele land.

– *Hoe aan te pakken?*

Afstemming is het sleutelwoord. Afstemming van de orkestpartijen op de speelmogelijkheden en smaak van de kinderen als uitgangspunt. De op deze wijze zorgvuldig samengestelde Leerorkeststukken zijn leidraad voor de opzet van de lesmethode. Op grond van beproefde orkeststukken hebben we leerdoelen per instrument per jaar in kaart gebracht voor groep 5 en 6. Deze leerdoelen zijn vervolgens onderverdeeld in 11 ijkpunten per schooljaar. Rond deze ijkpunten zijn lesboekjes ontwikkeld, ondersteund met cd-begeleiding, quizen en invuloefeningen, voor in de klas en thuis. De eerste serie lesboekjes kan getest worden in de praktijk. Wat werkt goed, wat werkt minder goed; naar behoefte aanpassen en op naar de volgende versie.

– *Wat en voor wie?*

Het Curriculum Leerorkest omvat een algemene muziekopleiding voor alle jaren van het Primair Onderwijs (PO) en de onderbouw van het Voortgezet Onderwijs (VO). De leerlijnen vormen één geheel vanaf groep 1 van het PO tot met het 2e leerjaar in het VO. Het voorziet in kennismaken en ontwikkeling in een doorlopende leerlijn binnen schoolverband, met mogelijkheden voor verdieping in de Brede School. De leerdoelen zijn algemeen muzikaal en

specifiek instrumentaal van aard. Deze combinatie van leerdoelen staan niet naast elkaar, maar overlappen en versterken en zijn daardoor een uitstekende aanvulling op elkaar. Door goed zingen, ga je goed spelen; door goed spelen, ga je goed zingen.

Het curriculum bestaat uit drie fasen:

Fase 1	Groep 1 t/m 4	Primair Onderwijs
Fase 2	Groep 5 t/m 8	Primair Onderwijs
Fase 3	1e en 2e Leerjaar	Voortgezet Onderwijs

– *Opzet curriculum*

Fase 1 Het voortraject: algemeen muzikale vorming volgens het zes domeinsysteem zoals beschreven in het Raamleerplan Muziek-educatie voor het Primair onderwijs, Pilot Muziekeducatie met speciale aandacht voor kennismaken met instrumenten en wereldmuziek. Dit voortraject wordt uitgevoerd in samenwerking met Aslan Muziekcentrum of andere partners als het Muziekcentrum Zuidoost (MZO).

Fase 2 Kern: het instrumentale deel (profiel Spelen, basispakket), algemeen muzikale en instrumentale ontwikkeling op het zelf gekozen muziekinstrument, met accent op samenspel in een Leerorkest.

Fase 3 Nazorg: specialisatie tot het bespelen van een instrument en samenspel, aangevuld met brede algemeen muzikale vorming. Dit deel wordt uitgevoerd in samenwerking met de partners van het voortgezet onderwijs. Voor Amsterdam Zuidoost staat de Open Schoolgemeenschap Bijlmer (OSB) te trappelen om te beginnen.

– *Talentontwikkeling*

Onderdeel van het Curriculum is de naschoolse talentontwikkeling. Hier vindt de verdieping plaats voor leerlingen die meer willen en kunnen. De kamerorkesten Kleinleerorkest en Stuiforkest vormen de eerste stappen in die richting. In de toekomst komt daar nog meer bij. Blaasensembles, een koper Brassband, harpklas, strijkersklas, slagwerkgroep, et cetera. De partners in het naschoolse aanbod zijn de Brede Schoolorganisaties, zoals het Projectbureau Primair Onderwijs Zuidoost (PPOZO) en De Schatkamer (Amsterdam West). Deze organisaties hebben aangegeven een breder scala aan mogelijkheden te willen ontwikkelen, samen met het Leerorkest. Uiteindelijk ziet het Leerorkest een uitgebreide kweekvijver aan muzikaal talent voor zich, geput uit grote aantallen kinderen die onder schooltijd de basis hebben geleerd. Met deze brede en diverse doorgroeimogelijkheden realiseren we met elkaar echte doorstroming naar, wie weet, het echte podium.

- Leerinhoud

De algemene leerdoelen worden onderverdeeld in de zeven gedragsdomeinen: zingen, spelen, luisteren, bewegen, vastleggen (noteren, componeren, improviseren), presenteren, reflecteren/ praten over. Alle leerdoelen zijn per leerjaar benoemd en te vinden in het volledige Leerorkest Curriculum. Behalve deze doelen leert een kind bij het Leerorkest ook een instrument bespelen. Op grond van vijf jaar ervaring heeft het Leerorkest de specifieke leerdoelen per instrument per jaar van de speelmogelijkheden in de lessituatie in het Primair Onderwijs (grote groepen, iedereen doet mee) in kaart gebracht. Zie het voorbeeld: tabel 1.

Bovenstaande leerdoelen per jaar zijn empirisch tot stand gekomen. De voor het Leerorkest geschreven orkestpartijen zijn jaren achtereen bijgevoegd en afgestemd op de haalbare speeldoelen in het PO. Een uitgebreide collectie aan orkeststukken is via deze weg tot stand gekomen.

- Leerdoelen per ijkpunt van 3 lessen

Vijf jaar ervaring heeft ons ook geleerd wanneer precies in het schooljaar (in welke maand) welk orkeststuk het beste speelbaar is. Deze kennis heeft geleid tot het indelen van de orkeststukken, verdeeld over het schooljaar in 11 verschillende stappen of ijkpunten. De oplopende moeilijkheidsgraad van stap 1 tot 11 heeft het benoemen van de specifieke leerdoelen per instrument per ijkpunt mogelijk gemaakt. Op grond van deze indeling is het inhoudelijk deel van het Curriculum, bestaande uit de lesboekjes, tot stand gekomen. Het bepalen van de moeilijkheidsgraad van een stuk volgens dit ijkpuntprincipe biedt ook landelijk houvast. Het project 'Ieder kind een instrument' (Ikei) in Rotterdam, wil aanhaken bij dit systeem; zie www.orkestindeklas.nl.

Ook het Leerorkest kan daar gemakkelijk materialen van anderen invoegen. Daarnaast biedt het componisten een duidelijk houvast voor het maken van nieuwe orkeststukken; zij weten aan welke speelmogelijkheden ze zich dienen te houden als ze een stuk gaan componeren voor, bijvoorbeeld, groep 7 voor de schoolmaand februari. Dit classificatiesysteem maakt samenwerking gemakke-

lijker, maakt uitwisseling van materialen met andere initiatieven eenvoudiger en maakt inspringen op de smaak van de kinderen van dit moment veel vlotter.

- Werkvorm

Bovenstaande leerinhoud wordt op verschillende manieren aangeboden. Uitgangpunten zijn groepsles en samenspel. De groepsles biedt ruimte voor diverse werkvormen, zoals centraal werken, zelfstandig in kleine groepjes, met een vrije opdracht, van elkaar leren et cetera. Een aantal vormen staat beschreven in het Handboek voor docenten en muziekscholen, een uitgave van Expertisecentrum Leerorkest, pagina 8 t/m 14. De werkvormen, inclusief de coöperatieve werkvormen zoals beschreven in Samen op de partituur, over coöperatief leren en het Leerorkest van Bas Gaakeer, hebben als doel alle kinderen op hun eigen ontwikkelingsniveau te betrekken bij de les en te stimuleren tot het opdoen van nieuwe ervaringen.

Het gebruiken van gedifferentieerde werkvormen zodat ieder kind in het eigen tempo kan leren, is hier onderdeel van. De beleving van het kind staat centraal. Wat hij/zij ervaart is leidraad voor de te kiezen werkvorm. Op deze wijze bereidt ook het Leerorkest zich voor op het geven van passend onderwijs.

In principe vormt samenspel de ruggengraat van het Leerorkest-concept. Er zijn veel vormen van samenspel. Om te beginnen wordt in de les samengespeeld. Na ca. 4 lessen zijn er deelrepetities (alleen blazers, of alleen strijkers), waarbij de leerlingen de eerste beginselen aanleren van het spelen in een orkest onder leiding van een dirigent. Aansluitend vinden de 'grote' orkestrepetities plaats, waar met 80 tot 150 kinderen wordt samengespeeld.

- Vademecum

Door de contacten met onderwijsexperts hebben we inzicht gekregen in hoe belangrijk het bieden van structuur is in het basis-onderwijs. Onderdeel daarvan is een evenwichtige lesopbouw. De parameters voor het maken van een goede lesopzet zijn terug te vinden in het Vademecum Leerorkest.

Tabel 1	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8
HOUT				
Notenschrift	Grafisch/gewoon	notenschrift	notenschrift	notenschrift
Ritmes	1, ·, ·-noten	1, ·, ·-noten	1, ·, ·, 1/8-noten	
TOONHOOGTES				
Dwarsfluit	f'g'a'b'c''d'',+ sprongen	f'- d''' diatonisch'	f'- d''' + fis es bes	
Bijz.	divisie mogelijk		In 1e en 2e oktaaf	
Hobo	g'a'b'c''	d'e'f'fis'g'a'b'c''	d'e'f'fis'g'a'b'c''	
Bijz.			staccato	Oct. alleen omhoog

Reflectie en beoordeling

In het onderzoek van Fianne Konings, juni 2010: Bekeken vanuit het theoretisch kader van 'Cultuur in de Spiegel', worden zes leerlingen van het Leerorkest uitvoerig geïnterviewd. In de conclusie wordt om het totaalbeeld van het Curriculum compleet te maken een aanbeveling gedaan. 'Er zou nagedacht moeten worden over hoe de muziekontwikkeling van de kinderen beoordeeld en gerapporteerd kan worden, zodat zowel Leerorkest als basisschool hier inzicht in hebben en overzicht over krijgen.' Najaar 2011 is het Leerorkest begonnen met halfjaarlijkse verslaglegging aan de ouders. De criteria hiervoor (belangstelling/plezier, inzet, resultaat/uitvoering) zijn aangedragen door de basisscholen zelf en opgenomen in het schoolrapport.

AVI-leesniveaus en het Leerorkest

Dit is een begin. Met de benoeming van de lesdoelen per ijkpunt per instrument zijn objectieve criteria in kaart gebracht die een specifieke beoordeling van de vorderingen mogelijk maakt, vergelijkbaar met het AVI-model. Dit systeem biedt twee criteria: bepalen van de moeilijkheidsgraad van een tekst en bepalen van de leesvaardigheid. Het bepalen van de moeilijkheidsgraad is voor het Leerorkest al in kaart gebracht. Het bepalen van de speelvaardigheid zal in de toekomst een plek in de rapportage kunnen krijgen. Voor muziek is het hierbij belangrijk dat er behalve voor de technische aspecten van de speelvaardigheid, aandacht is voor de belevingsaspecten, het speelplezier, van het kind.

Materialen

Het materiaal van het Curriculum bestaat uit: partij- en lesboekjes met cd/mp3 begeleiding per leerjaar en de website met instructiefilms. Onder schooltijd wordt muziekles gegeven in de eigen instrumentgroep op diverse plekken in de school, daarnaast zijn er deelrepetities en orkestrepetities. Er wordt thuis geoefend met behulp van cd's en de website. Er zijn naschoolse oefenklassen en samenspeelensembles. Alle kinderen krijgen een eigen instrument in bruikleen, waarvoor ze zelf verantwoordelijkheid dragen.

Pedagogisch klimaat

Omdat het Leerorkest in de school werkt, is het noodzakelijk aan te sluiten bij de schoolafspraken m.b.t. het pedagogisch klimaat en de pedagogische grondgedachten. Het leerorkest zoekt hiervoor de samenwerking met de school, en organiseert momenten waarop deze afstemming centraal staat. Voorbeeld hiervan is aansluiting bij De Vreedzame school d.m.v. informatieavonden en interne consultaties.

Invloed Leerorkest op algemene ontwikkeling

'Muziekonderwijs maakt kinderen slimmer.' Dat blijkt onder meer uit Canadees onderzoek, aldus hoogleraar muziekcognitie Henk-Jan Honing. Wel of geen muziekles geeft vergeleken met een controlegroep na één jaar al een significant verschil in IQ. 'Voor het eerst is in een goed, betrouwbaar onderzoek een causaal verband aangetoond tussen muziekonderwijs en de cognitieve ontwikkeling van kinderen,' aldus Honing, geïnterviewd in Het Parool, 22 juni 2011.

'Opbrengstgericht leren' is de context waarbinnen de basisschool zich ontwikkelt. Met onderzoeken als deze wordt duidelijk dat de muzieklessen van het Leerorkest naadloos aansluiten op de leerdoelen die ook staan in het reguliere curriculum van de basisschool. Steeds duidelijker wordt wat de kinderen nog meer leren dan 'alleen maar' een instrument bespelen. Een mooie ontwikkeling, die muziekatelier de mogelijkheid geeft zich stevig te verankeren in het onderwijs.

Waarbij wij ons voornemen een adequaat Nederlands onderzoek te starten.